

БАНКИ ЯК ОСНОВНІ СУБ'ЄКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗАЙЦЕВА І. С., КОЦЮБА О. В.

УДК 336.7

Зайцева І. С., Коцюба О. В. Банки як основні суб'єкти інвестиційної діяльності

У статті розглянуто роль банківських установ як головних суб'єктів акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів. Обґрунтовано актуальність заохочення банків до активності інвестиційної діяльності. За мету статті було обрано аналіз частки інвестицій у кредитно-інвестиційному портфелю банків України, визначення динаміки акумулювання коштів у інвестиційні проекти та цінні папери, а також визначення проблем інвестиційної діяльності банківської сфери та надання пропозицій щодо їх усунення. У статті надано визначення поняття «банківські інвестиції». Розглянуто значення інвестиційної та кредитної діяльності банків для підприємств та для держави у цілому. Розглянуто фактори, що позитивно та негативно впливають на активність інвестиційної діяльності банків. Виявлено проблеми, які заважають нормальному функціонуванню банків і зменшують обсяги кредитно-інвестиційних портфелів банків. Надано пропозиції щодо усунення вищезазначених проблем і покращення якості інвестиційних послуг, що надаються державним і недержавним установам банками України.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, кредитно-інвестиційний портфель банків, цінні папери.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.

Зайцева Ірина Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра політичної економії, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

Коцюба Олена Володимирівна – студентка, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: kotsiuba_elena@mail.ru

УДК 336.7

UDC 336.7

Зайцева И. С., Коцюба Е. В. Банки как основные субъекты инвестиционной деятельности

В статье рассмотрена роль банковских учреждений как главных субъектов аккумуляции и перераспределения финансовых ресурсов. Обоснована актуальность поощрения банков к активной инвестиционной деятельности. В качестве цели статьи был выбран анализ доли инвестиций в кредитно-инвестиционном портфеле банков Украины, определение динамики аккумуляции средств в инвестиционные проекты и ценные бумаги, а также определение проблем инвестиционной деятельности банковской сферы и предоставление предложений по поводу их устранения. В статье приведено определение понятия «банковские инвестиции». Рассмотрено значение инвестиционной деятельности банков для предприятий и государства в целом. Рассмотрены факторы, которые позитивно и негативно влияют на активность инвестиционной деятельности банков. Определены проблемы, мешающие нормальному функционированию банков и уменьшающие объемы кредитно-инвестиционных портфелей банков. Приведены предложения по устранению вышеизложенных проблем и улучшению качества инвестиционных услуг, которые предоставляются государственным и негосударственным учреждениям банками Украины.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, кредитно-инвестиционный портфель банков, ценные бумаги.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 10.

Зайцева Ирина Сергеевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра политической экономики, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Коцюба Елена Владимировна – студентка, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: kotsiuba_elena@mail.ru

Zaytseva I. S., Kotsyuba O. V. Banks as Main Subjects of Investment Activity

The article considers the role of banking institutions as main subjects of accumulation and re-distribution of financial resources. It substantiates a need to encourage banks to conduct an active investment activity. The goal of the article is analysis of the share of investments in the loan-investment portfolio of Ukrainian banks and identification of dynamics of accumulation of funds into investment projects and securities and also identification of problems of investment activity of the banking sphere and development of proposals on their elimination. The article defines the “banking investments” notion. It considers significance of the investment activity of the banks for enterprises and the state in general. It considers factors that positively and negatively influence the banks’ investment activity. It identifies problems that interfere with normal functioning of banks and reduce volumes of loan-investment portfolios of banks. It gives proposals on elimination of the above said problems and improvement of quality of investment services, which are provided to state and non-state institutions by Ukrainian banks.

Key words: investment activity, banks loan-investment portfolio, securities.

Pic.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 10.

Zaytseva Iryna S. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Political Economy, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

Kotsyuba Olena V. – Student, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: kotsiuba_elena@mail.ru

Інвестиційна діяльність банківських установ України має суттєве значення для економіки країни в цілому, а також для самих банківських установ. Банківський капітал спрямований на розвиток соціальної сфери, реального сектора, забезпечує стабільний фінансовий клімат у державі. Тому на етапі активного розвитку економіки України та відсутності значних інвестицій з боку іноземних і вітчизняних інвесторів необхідно заохочувати банківські установи до активної інвестиційної діяльності.

Актуальність даної теми полягає у тому, що за умов сучасного економічного розвитку України банки

стають найголовнішими суб'єктами акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів, тому вони мають стати головними учасниками інвестиційного процесу в країні. Проте, незважаючи на це, ситуація, яка склалася останнім часом в Україні, підтверджує той факт, що банки все менше і менше зацікавлені в інвестуванні коштів, чому є як суб'єктивні, так і об'єктивні причини, що базуються на умовах розвитку сучасної економіки.

Даною темою займалися багато вітчизняних учених-економістів, таких як О. Воробйова, З. М. Васильченко, І. П. Васильченко, Н. М. Внукова, І. Івасів, О. М. Колоді-

зев, В. Огородник та інші. Проте і досі питання активізації кредитно-інвестиційної діяльності банків на практиці у рамках нашої держави залишається не до кінця розглянутим, що й обумовило вибір даної теми авторами.

Метою статті є аналіз частки інвестицій у кредитно-інвестиційному портфелі банків України, визначення динаміки акумулювання коштів у інвестиційні проекти та цінні папери, а також проблем інвестиційної діяльності банківської сфери та надання пропозицій щодо їх усунення.

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект.

Такими цінностями можуть бути:

- ✦ кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів);
- ✦ рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- ✦ майнові права інтелектуальної власності;
- ✦ сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків і виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але незапатентованих («ноу-хау»);
- ✦ права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності [1].

Мельников А.Е. виділяє таку класифікацію банківських інвестицій:

- ✦ інвестиції у розвиток власного бізнесу, що передбачають вкладення коштів в основні фонди банку, нові банківські технології, нові банківські послуги, відкриття філій, а також підвищення кваліфікації співробітників банку;
- ✦ інвестиції у розвиток іншого підприємства;
- ✦ формування інвестиційного портфеля банку;
- ✦ участь у фінансуванні інноваційно-інвестиційних проектів.

Васильєва Т. А. розглядає інвестиційну діяльність комерційних банків як напрям розміщення їхніх ресурсів на визначений строк з метою отримання прибутку.

Пересада А. А. вважає банківські інвестиції вкладенням ресурсів комерційних банків у майнові та матеріальні цінності з метою отримання прибутку [2, с. 111].

Авторами пропонується таке визначення поняття «банківські інвестиції» – *ефективне вкладення вільних ресурсів комерційних банків у розвиток підприємств, інноваційно-інвестиційні проекти, формування портфелю цінних паперів на певний час з метою отримання прибутку.*

Інвестиційна діяльність банків має суттєве значення не тільки для самих банківських установ, а й для економіки країни в цілому. Зрозуміло, що з позиції окремого банку інвестиційна діяльність здійснюється, найголовніше, з метою одержання прибутку від операцій з цінними паперами та забезпечення участі у статутному капіталі інших підприємств, контролю над їхньою діяль-

ністю та власністю. Проте банки намагаються створити фінансово-промислові групи, корпорації, холдинги, де головним суб'єктом стають банківські установи, що надають фінансові ресурси підприємствам [3, с. 211]. Саме використання можливості банківського кредитування допомагає фінансувати довгострокові інвестиційні проекти. Кредитування, на відміну від інших джерел фінансування, найкраще відповідає ефективним умовам управління та господарювання. Справа в тому, що необхідність погашення кредиту сприяє посиленню режиму економії в процесі реалізації проекту та є засобом контролю за окупністю інвестицій [4, с. 165].

До позитивних наслідків інвестиційної діяльності банківської сфери можна віднести підвищення банками конкуренції на фондовому ринку, що позитивно впливає на обсяг витрат інвесторів та емітентів цінних паперів. Також саме інвестиційна діяльність є інструментом переливу фінансового капіталу з однієї в іншу економічні сфери, що сприяє рівномірному розподілу коштів, підвищенню інвестиційної привабливості підприємств, регіонів і держави загалом, покращенню економічного становища України.

Проте, незважаючи на значний позитивний вплив, існує ряд факторів, які є негативними проявами активної інвестиційної діяльності банків. По-перше, збільшується кількість неповернених кредитів через зниження обачливості банків, що погіршує якість надання фінансових послуг. По-друге, керівництво та персонал банків не можуть адекватно оцінювати ситуацію, що складається на фондовому ринку. Неможливо бути повністю впевненими в отриманні прибутку від вкладання коштів у цінні папери. Невдала інвестиція або раптова зміна курсу цінних паперів може нашкодити банку та позбавити його можливого прибутку.

Інвестиційна діяльність банків певною мірою обмежена нормативно-правовими актами Національного банку України. Банки мають право здійснювати інвестиції у статутні фонди й акції інших юридичних осіб лише на підставі письмового дозволу Національного банку України за винятком випадків, коли:

- ✦ інвестиція в будь-яку юридичну особу становить не більше ніж 5% регулятивного капіталу банків;
- ✦ юридична особа, в яку здійснюється інвестиція, проводить тільки діяльність з надання фінансових послуг;
- ✦ регулятивний капітал банку повністю відповідає вимогам, установленим нормативно-правовими актами Національного банку України.

Банкам забороняється інвестувати кошти в підприємство, установу, статутом яких передбачено повну відповідальність його власників. Пряма чи опосередкована участь банку в капіталі будь-якого підприємства не повинна перевищувати 15% від регулятивного капіталу банку, а його сукупні інвестиції – 60% (для спеціалізованих банків – 90%). Ці обмеження не застосовуються, якщо банки придбали акції та інші цінні папери в окремих випадках.

Норматив інвестування – економічні нормативи, що встановлюються Національним банком України з метою забезпечення контролю за інвестиційною діяльністю банків, у тому числі за прямими інвестиціями. До таких нормативів належать Н11 та Н12.

Норматив Н11 встановлюється задля обмеження ризику, пов'язаного з операціями вкладення коштів банку до статутних капіталів установ, що може призвести до втрати капіталу банків. Норматив інвестування Н11 визначається як співвідношення розміру коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів окремо за кожною установою, до статутного капіталу банку. Нормативне значення показника Н11 не повинно перевищувати 15%.

Норматив загальної суми інвестування (Н12) встановлюється з метою обмеження ризику, пов'язаного зі здійсненням банком інвестиційної діяльності.

Норматив Н12 визначається як співвідношення суми коштів, що інвестуються на придбання акцій (паїв, часток) та інвестиційних сертифікатів будь-якої юридичної особи, до статутного капіталу банку. Нормативне значення показника Н12 не повинно перевищувати 60% [5].

До того ж, ще одним фактором, що негативно впливає та дещо обмежує інвестиційну діяльність банків, є нерозвиненість фондового ринку України. Недостатня капіталізація, непрозорість, невідповідність світовим вимогам організації біржових торгів, відсутність єдиного центрального депозитарію, – усе це зумовлює негативний вплив на розвиток фондового ринку [6].

Проте, незважаючи на це, банки, все ж таки відіграють значну роль на фондовому ринку. Згідно з дослідженням, частка банківських установ на фондовому ринку України становить більше 20%, що підтверджує тезу про те, що банки дійсно є головними учасниками інвестиційної діяльності у державі [7].

В умовах значної економічної нестабільності в Україні банки виступають, насамперед, як портфельні інвестори, що є доцільним на даний момент. Роль банків як стратегічних інвесторів на сьогодні є неможливою, адже статутний капітал вітчизняних банків не є достатньо великим, щоб купувати акції підприємств.

Розглянемо показники кредитно-інвестиційного портфеля банків України, які наведені в *табл. 1* [5].

Аналізуючи наведені дані, можемо стверджувати, що у 2009 р. відбулося значне збільшення обсягу кредитно-інвестиційного портфелю банків, що зумовлено спробами вийти зі скрутного економічного становища, яке склалося внаслідок кризи. У цей період банки постраждали найбільше та намагалися вкладати кошти

в економіку. У період 2010 – 2012 рр. спостерігається певне зниження активності банків, проте вже у 2013 р. обсяг кредитно-інвестиційного портфеля банків зріс до 690,08 млрд грн. За 6 років кредитно-інвестиційний портфель зріс у 1,5 раза. Це позитивно вплинуло на розвиток економіки країни і на фінансово-господарський стан самих банків. Незважаючи на те, що кредити банків в основний капітал збільшуються, темпи та обсяги їх зростання ще не відповідають потребам і завданням реальної економіки. На сьогодні можна констатувати той факт, що повний попит на кредит для всіх суб'єктів кредитного ринку більше, ніж у 3 рази перевищує активи банківської системи України. Така ситуація є свідченням того, що ринок кредитних відносин є монопольним або, у кращому разі, олігопольним [8, с. 64].

Причиною зростання кредитно-інвестиційного портфеля банків може бути не тільки збільшення обсягів активних операцій банків, а й загальноекономічні процеси, які відбуваються у період, що розглядається. Безперечно, фінансово-економічна криза 2008 р. найбільше вплинула на банківську сферу, тому саме зростання обсягу національного виробництва, промисловості, сільського господарства є причинами позитивної динаміки показників діяльності банків. На *рис. 1* наведено динаміку обсягів промисловості та сільського господарства за період 2008 – 2013 рр. [9].

Зважаючи на низький рівень доходів населення, недивлячись на позитивну динаміку, саме кошти громадян є основою для формування ресурсної бази банків та для здійснення кредитно-інвестиційної діяльності. На *рис. 2* показано динаміку доходів населення та активів банку [9]. Даний графік підтверджує тезу, наведену вище. Як бачимо, доходи населення та загальні активи банків змінювалися з кожним роком майже на однакову величину, що підтверджує той факт, що доходи населення впливають на активи банку найбільше.

Збільшення частки іноземного капіталу банків позитивно вплинуло на обсяг кредитно-інвестиційного портфеля. Згідно з аналітичним оглядом банківської системи України Національним рейтинговим агентством «Рюрик», на кінець III кварталу 2012 р. в Україні діяло 55 банків з іноземним капіталом. У повній власності (100% статутного капіталу) іноземних інвесторів перебувало 13,1% (23 банки) від загальної кількості банків, які мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій. У цілому протягом 6 років, починаючи з 2008 р., частка іноземного капіталу збільшилась на 4,3% [8, с. 7].

Іншими причинами, які вплинули на збільшення обсягів кредитно-інвестиційного портфеля, можуть бути:

Таблиця 1

Показники кредитно-інвестиційного портфеля банків України за 2008 – 2013 рр. (дані на початок року)

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Міжбанківські кредити, млрд грн	51,08	47,43	37,57	45,13	49,13	29,67
Кредити фізичним та юридичним особам, млрд грн	385,27	673,68	562,56	504,46	498,9	605,3
Цінні папери, млрд грн	25,79	38,58	35,20	63,70	56,16	55,11
Разом, млрд грн	462,15	759,69	635,43	613,29	604,19	690,08

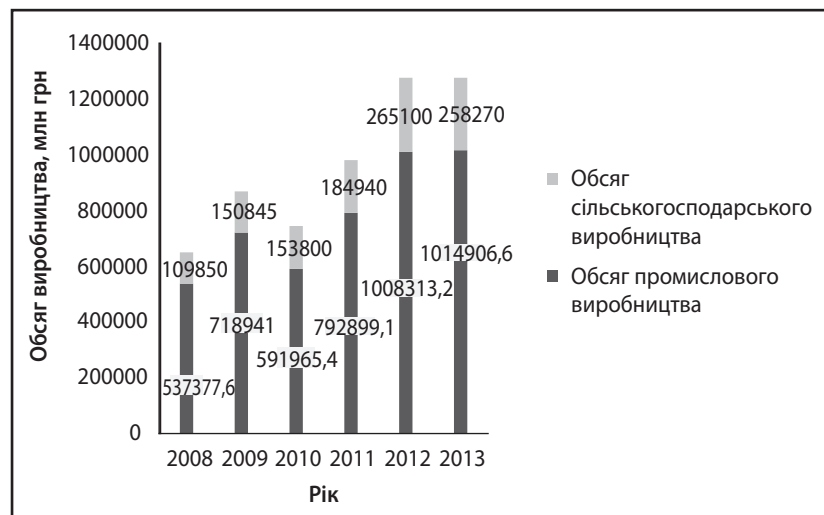

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції за 2008 – 2013 рр. (дані на початок року)

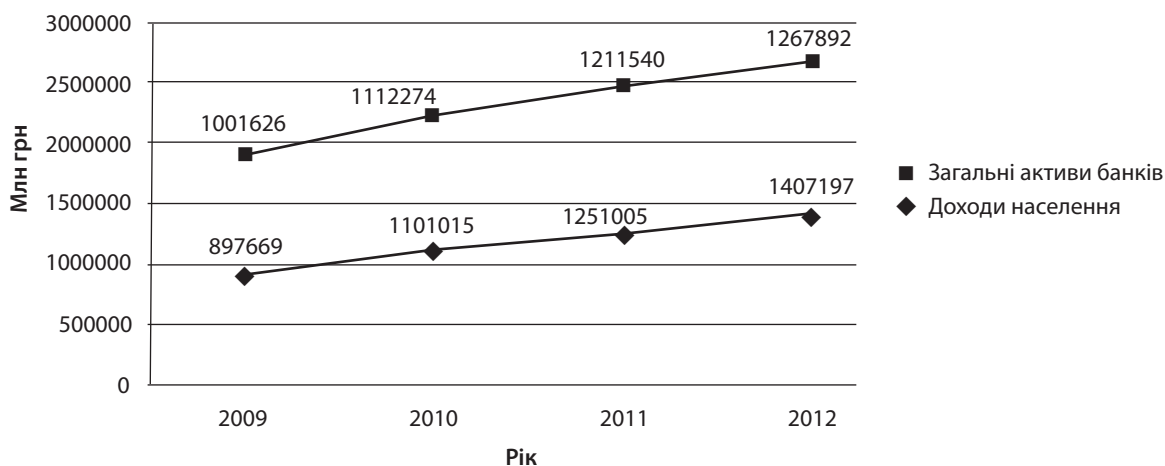

Рис. 2. Динаміка доходів населення та загальних активів банків за період 2009 – 2012 рр.

- ✦ зростання кількості банків і підвищення загальної конкуренції між ними за клієнтів (фізичних та юридичних осіб);
- ✦ поступове зростання можливостей вітчизняного фондового ринку;
- ✦ запровадження у банківську практику нових кредитно-інвестиційних продуктів з метою розширення обсягів кредитно-інвестиційної діяльності;
- ✦ підвищення загальної довіри з боку населення та юридичних осіб до банківської системи у цілому, а також окремих банків зокрема тощо [3, с. 215].

Проаналізувавши кредитно-інвестиційну діяльність банків за період 2008 – 2012 рр., виділимо такі проблеми:

- ✦ відсутність гарантій з боку підприємств, які хочуть залучити інвестиції, банкам як інвесторам;
- ✦ обмеженість нормативно-правовими актами Національного банку України;
- ✦ недостатній розвиток законодавчого механізму щодо захисту банків від несплати кредиторами боргів;

- ✦ нерозвиненість фондового ринку України, що стримує розвиток банків як стратегічних інвесторів;
- ✦ повільний і незадовільний розвиток економіки України;
- ✦ зниження рівня довіри до банківської сфери з боку населення, що знижує обсяги можливих залучених коштів тощо;
- ✦ нестабільність валютного ринку;
- ✦ залежність української валюти від долара США, що спричинює вразливість банківської системи до валютно-курсової політики в державі тощо.

Задля підвищення інвестиційної діяльності банківських установ необхідно:

- ✦ зменшити інвестиційні ризики шляхом забезпечення державою функціонування законодавчого механізму, який би контролював і посилював надані підприємствами гарантії банкам як інвесторам;
- ✦ формування внутрішніх фінансових ресурсів банками;
- ✦ підвищення довіри населення до банківської сфери шляхом підвищення фінансової грамотності населення;

- ✦ розширення фондового ринку;
- ✦ підвищення рівня капіталізації банківської системи задля розширення власного капіталу банків.

ВИСНОВКИ

Таким чином, можна зробити висновок, що на даний момент банки є одними з головних суб'єктів інвестування коштів. Це надає підприємствам додатковий стимул до активного функціонування діяльності задля швидшого повернення кредитних ресурсів. Крім того, саме банки створюють фінансово-промислові групи, корпорації, холдинги з метою розширення власного капіталу. Проте в Україні інвестиційна діяльність банків певною мірою обмежена нормативно-правовими актами НБУ, що робить інвестиційну діяльність не досить привабливою для банків. Підвищення рівня доходів населення, але недостатній рівень довіри до банківських установ і до банківської сфери в цілому – це фактори, що негативно впливають на кредитно-інвестиційний портфель банків, який, незважаючи на ряд негативних моментів, за 6 років зріс у 1,5 раза. Банківська сфера є важливим суб'єктом перерозподілу фінансових ресурсів у країні, тому її активний розвиток є необхідним для покращення інвестиційного клімату в державі, підвищення добробуту населення, зростання конкурентоспроможності української продукції тощо. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iportal.rada.gov.ua/>
2. **Мельников А. Е.** Теоретичні аспекти банківської інвестиційної діяльності / А. Е. Мельников // Наукові праці МАУП. – 2011. – вип. 2(29). – С. 110 – 116.
3. **Воробйова О.** Кредитно-інвестиційна діяльність банків України : монографія / О. Воробйова. – К.; Сімферополь : АРІАЛ, 2010. – 395 с.
4. **Огородник В.** Кредитно-інвестиційна діяльність банків України за умов фінансової нестабільності та фактори впливу на неї / В. Огородник // Регіональна економіка. – 2012. – № 1. – С. 161 – 169.
5. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua/>
7. Офіційний сайт «Української біржі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ux.ua/>
8. **Панасенко Г. О.** Механізми забезпечення кредитними ресурсами економіки України в умовах трансформаційних перетворень / Г. О. Панасенко // Бизнес Информ. – 2009. – № 11(2). – С. 63 – 65.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Аналітичний огляд банківської системи України за 9 місяців 2012 року // Національне рейтингове агентство «Рюрик» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rurik.com.ua/>

REFERENCES

- “Analytichnyi ohliad bankivskoi systemy Ukrainy za 9 miyatsiv 2012 roku” [Analytical review of the banking system of Ukraine for 9 months of 2012]. <http://www.rurik.com.ua>
- Melnykov, A. E. “Teoretychni aspekty bankivskoi investytsiinoi diialnosti” [Theoretical aspects of investment banking activities]. *Naukovi pratsi MAUP*, no. 2(29) (2011): 110-116.
- Ohorodnyk, V. “Kredytно-investytsiina diialnist bankiv Ukrainy za umov finansovoi nestabilnosti ta faktory vplyvu na nei” [Credit-investment activities of banks of Ukraine in conditions of financial instability and factors influencing it]. *Rehionalna ekonomika*, no. 1 (2012): 161-169.
- Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. <http://www.bank.gov.ua/>
- Ofitsiyni sait Derzhavnoho ahentstva z investytsii ta upravlinnia natsionalnykh proektamy Ukrainy. <http://www.ukrproject.gov.ua/>
- Ofitsiyni sait «Ukrainskoi birzhi». <http://www.ux.ua/>
- Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. <http://www.iportal.rada.gov.ua/>
- Panasenko, H. O. “Mekhanizmy zabezpechennia kreditnykh resursamy ekonomiky Ukrainy v umovakh transformatsiinykh peretvoren” [Mechanisms of credit resources in the economy of Ukraine transformations]. *Byznes Ynform*, no. 11(2) (2009): 63-65.
- Vorobiova, O. *Kredytно-investytsiina diialnist bankiv Ukrainy* [Credit and investment banking activities in Ukraine]. K.; Simferopol: ARIAL, 2010.